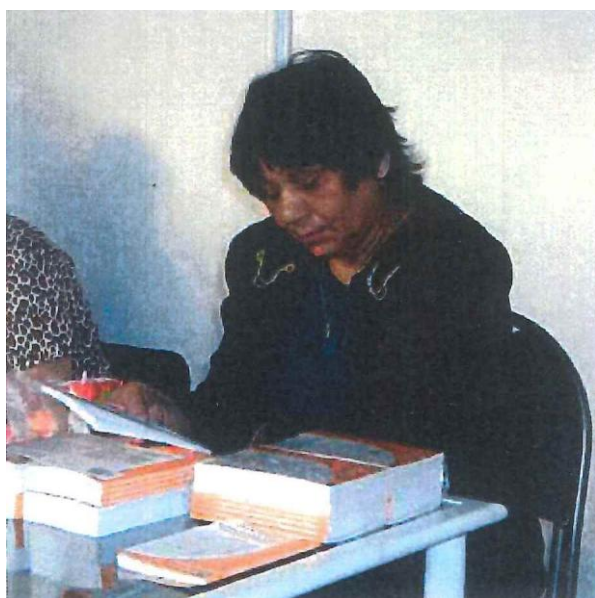


# POHÁDKA O HRANICÍCH

„My lidé, když hoří vůz, vynášíme z něj nejdříve své staré rodiče, protože s nimi nám odejde paměť, kterou nám ještě nestihli předat. Přetrhne se provaz, který nás spojuje s těmi, kteří tvoří tu dlouhou řadu pamětí, s těmi, kdo nás dovedli až sem.“

Kateřina Dubská  
„Člověk Gabriel“



Podvečer.

Konec roku.

Krompach- hranice Čech s Německem.

Parta mladých lidí sem jezdí každoročně hrát divadlo do bývalého panského dvora- dnes dětského domova.

Vloni je v místním hostinci odmítli obsloužit, protože přijeli hrát „těm cikánům“.

Nyní, v pokročilém šeru, je vidět místo hostince velké spáleniště. Dál hřbitov, pole a dál už je hranice.

A rozsvícená okna rozsáhlého panského dvora.

Honem převléknout (prý nutně do bílého) a již se otevírají dveře do sálu přenádherně vyzdobeného nebeskými barvami a zaplněného desítkami bílých, půvabných a většinou černookých andělů.

V děcáku mají Andělský večer.

Podvečer.

Konec téhož roku.

Pražské sídliště- hranice města a zimní krajiny.

Parta jiných mladých lidí sem přijela objevit osud staré paní. Paní, která se spoustu let snaží o přežití romské kultury a vzájemné pochopení lidí žijících v naší zemi. Paní, která miluje svůj národ a jazyk, který se nevzdává a řadu let bojuje o svoje místo.



Snad jsme vystoupily správně

Je nás pět.

Mezi vysokými paneláky hledáme paní Agnesu Horváthovou.

V hlavách nám promenují všechna nastudovaná fakta o historii Romů v naší zemi. Všechny ty předpisy, zákony, okleštění, povolení zabíjet, ohně vypalovaných vesnic a vozů, střílení koní. A na druhé straně vzdor, potlačená přirozenost, odpor k podrobení se a přizpůsobení, lámaná hrdost a ztráta letité morálky a zásad, které se těžko prosazují v nepřátelské společnosti.

Bloudíme mezi domy a opakujeme si životopis paní Horváthové.

Romská prozaička narozená 4.4.1949 v malé vesničce Maťašovice nad Topľou u Vranova na Slovensku. Pochází z šesti dětí. Později se rodina přestěhovala do Čech. Zde se Agnesa velmi mladá provdala do rodiny, kde se mluvilo romsky. Romštinu si plně osvojila a postupně se začala věnovat vlastní literární tvorbě. Povídkami debutovala ve sborníku Kale ruži (1990) a dále publikovala v časopise Romano džaniben. V roce 2003 vydala pohádkovou knihu Pal e bari Rama the aver paramisa (O velké Ramě a jiné příběhy). Dlouhá léta působila v legendárním romském folklorním souboru Perumos, později sama vedla podobné soubory pro děti.

Tak. A stojíme před vchodem, zvoníme, ozve se rozhodný hlas - Prosím, pojdte nahoru.

Pak nerozhodně přešlapujeme před otevřenými dveřmi bytu, až odněkud slyšíme: Tak co tam stojíte, pojdte dál! Usměvavá paní s nesmírně živými laskavými očima nás vítá a uvádí do útulného pokoje. Přepadnou nás rozpaky. Pokoj je, zdá se, plně obsazen. Paní Horváthová nedávno ovdověla a tak rodina potřebuje cítit sílu blízkosti a podporu sounáležitosti. Děti, vnoučata, sestra, švagr. Rozpaky sílí- nejsme tady nevhod? Ale paní Horváthová říká: Dobrý lidi se vejdou všude.

A už všichni sedíme kolem stolu.

A začínáme.

Jmenuji se Agnesa Horváthová, je mi 68let, pocházím ze Slovenska, východního a v Čechách žiju už přes padesát let. Na co se holky budete ptát, na to vám odpovím.

Na tomto místě nelze nezpomenout pokyny, kterými se máme řídit při natáčení rozhovoru s pamětníkem: správně natočený diktafon v patřičné vzdálenosti, neskáčeme do řeči, klademe připravené otázky a raději jen přikyvujeme, a hlavně- TICHŮ!

U tohoto stolu je všechno jinak! Pět až šest lidí navíc, pokojem se prochází, někdo zazvoní, někomu se jde otevřít, tichounce běží televize, děti jsou vzorné, do vyprávění vstupují všichni přítomní, doplňují se, přidávají další příhody, polemizují, uvažují, smějí se a všechny všechno zajímá, šustíme, cvakáme propiskou, vržeme židlemi, ještě se smějeme, chytáme se za ruce, trochu pláčeme a je nám dobře.



Paní Agnesa Horváthová

*Paní Horváthová, kdy jste se naučila česky?*

Tak to bylo už tady v Čechách. Na Slovensku, kde jsme bydleli, když jsme byli malí ne, otec s mámou jezdili do Čech vydělávat peníze. Přes léto. A na zimu se vraceli a budovali takový náš malý domeček. Takže vydělávali peníze v Čechách. My jsme museli chodit do školy. Do dneška vám můžu říct, že Česky píšu, ale nevím kde je měkké a tvrdé y, protože na Slovensku je většinou všechno měkké i a mě to zůstalo do dneška. Jak to přijde tak to tak napíšu. Ale pak, když mi bylo necelých 16 možná 17 to už jsme zůstali tady v Čechách nastálo, tak teprve jsem se zdokonalovala a dělala jsem si tady i střední školu sociální pro romské kurátorky. Ale to měkké i a tvrdé y jsem se nenaučila dodnes.

*A chybí vám to?*

Ne mně vůbec.

*A přistěhovala jste se rovnou na Žižkov?*

Ne ne ne my jsme bydleli, no nevím jestli znáte vesnici Jinočany. Je to za Prahou. Tam jsem chodila do práce do cihelny. Já jsem musela nastoupit do práce hned. Rodiče dělali v těch Jinočanech na statku, on táta uměl s koňma, takže jezdil s koňma, máma ta chodila do kravína a já jsem tam taky pracovala.

*Kdy jste začala psát povídky? A básničky píšete také?*

No to jsem v sobě měla už dřív, když jsem chodila do školy že jo. Ale nějak nebyl na to čas, ale ani podmínky. Nevím, jestli znáte paní Hübschmannovou. Ona učila romštinu a byla to strašně vzdělaná paní. Ta jezdila po Slovensku, sbírala romský jazyk a dávala ho dohromady. Šla taky do Indie přesvědčit se, jestli odtamtud vůbec pocházíme. No některé slova jsou tam spojené s romštinou- jako oči, vlasy, zuby, uši. Ale já bych neřekla, že jsme odtud. To jsme moc dlouho o tomhle s paní Hübschmannovou debatovaly. Nepřijde mi to. My máme úplně jiné zvyky než Indové.

Ona ta cesta byla dlouhá

No hrozně dlouhá. No právě. Teď poslední dobou čtu Bibli a tam se vypráví, že Ježíš na tom kříži mluvil a přesně říká: Bože, Bože proč jsi mě opustil? Ale v romštině tak tam je něco trochu jiného. Takže když se na to teďka dívám pozpátku tak bych řekla že jsme zaostali Židi. Když si to vezmete, co dělal Hitler Židům a Romům. Takže on musel vědět, že je něco spojovalo. Člověk takhle přemýšlí. Ale první, kdo šel, byli Romové a Židi, takže takhle si to spojují já.

*Vaši rodiče byli za války ještě na Slovensku, to muselo být taky hrozné?*

Ano to bylo hrozné, když babička vyprávěla, co všechno zažili, tak člověk tomu nechtěl věřit. V noci spali v lese. Vzali jenom peřiny a děti. Zabalili se a přes noc byly tam. Přes den občas přišli něco ukuchtit rychle a znovu a z vesnice do vesnice putovali a spali venku, i když pršelo. Hodně hladoví byli, když našli mrtvou krávu, nebo něco takového, tak co jim zbývalo, když nebylo co jíst upekli to maso a jedli a hodně dětí jim tak po cestě umřelo. Moc moc hodně trpěli. Když babička vyprávěla tak u toho většinou brečela.

No holky ani nechtějte tohle zažít. Bylo to těžké.

*Mě by zajímalo, jestli ty povídky vám někdo vyprávěl, nebo jestli putovali z vaší hlavy?*

No vyprávění bylo hodně, protože tenkrát u nás na Slovensku elektrika nebyla, až když mi bylo 14, 15, ale dřív elektrika nebyla a my jsme měli petrolejky. Holky víte co to je?

U toho se sedělo. Anebo v létě byl oheň a vyprávělo se. Tam se toho člověk naučil.

To bylo na denním pořádku. Vždycky ten nejstarší seděl a vyprávěl a některý i spali u toho, a kdo hodně pozorně poslouchal, tak si to zapamatoval všechno. A tam se právě ty báje vyprávěly. Babičky vyprávěly, dědové vyprávěli a já je ráda poslouchala a něco mi zůstalo a něco je moje. Ale i z těch dalších lidí jsem čerpala hodně.

*Tohle zrovna je téměř k závidění- takové večery.*

Já si myslím. Počítač, televize to my jsme neznali, ale pohádky. Ty se vyprávěly denně. Bylo to krásné. Škoda, že vy už jste to nezažily, co jsme zažívali my. Zažili jsme dobrý a špatný i hladoví jsme byli i sytý, co budu říkat že ne, když je to pravda. Takový byl život. Chudej, ale krásnej, prostě takový veselý, takový jiný. Víte co, mě přijde život co je teď, takový nudný, co říkáte?

My, když jsme chtěli, zazpívali jsme si, zatancovali. V létě - no to byla nádhera být venku v přírodě. Vždyť vy ani teď nežijete s tou přírodou, jak jsme žili my. Žít venku, to je prostě o něčem jiném. Ráno ve 4 slyšet zpívat ptáčky, v lese žít, to je něco nádherného. To si ani neumíte představit co to je. Za to teďka lidi platí peníze- velký. Nebo jsme šli, nabrali jsme si brambory, upekli je s kukuřicí. My jsme vlastně přes léto doma málo kdy jedli. Furt ve vodě, ovoce, na poli okurky, ale ne aby nás někdo honil. Každý si vzal jenom tolik, kolik sněd a šli jsme do vody, do lesa na houby. Já jsem znala všechny houby, dneska když mi ukážete, tak už je nepoznám. Černice jsme sbírali, šipky. A když rodiče řekli, že zítra půjdeme tam a tam a tam, že jo (měli jsme zvířata takový malinký, abysme přežili tu zimu), tak jsme museli pro ně přes léto sbírat klasy. A dostali jsme to domů a všechno se to uskladnilo na zimu pro ty zvířátka. A nemuselo se nám říkat dvakrát. Na dříví v zimě v létě. Dneska, když řeknete- odnes talíř?? Jo jo, a nic. Prostě zůstane tady, jako by se nic nedělo. Měli byste si vážit rodičů,

prarodičů, sourozenců. Když je budete poslouchat a řeknete babi, dědo, vyprávěj, jak to bylo za vás? Opravdu se toho hodně dozvíte. A něco si i tady (ukazuje si na srdce) nechat, já jsem si vždycky od mojí babičky tady nechala a dneska mi bude 68 a já na ni denně vzpomínám, protože vždycky mi vštěpovala to nejlepší.

Oni byli bohatí lidi ve vesnici a babička chodila k nim dělat, ona jim pomáhala, mazala pece, okopávala brambory, okopávala kukuřici a ona mě brala s sebou. Třeba, když byly prázdniny, i když nebyly prázdniny. Jdeš do školy? Dneska ne. Pojď, budeš se učit tohle. Tohle jednou budeš potřebovat. Ona myslela, že zůstanu na vesnici, že to budu potřebovat. Bohužel byla jiná doba. Teď se tam na Slovensku žije lépe. Já už jsem tam nebyla padesát let. Nevím, jak to tam teď funguje. Učila mě vázat snopy, byla tam mlátička. A tak mě tam postavili a já jsem to tam dávala. Všechno jsem se musela naučit. Hezký to bylo.

Dostala jsem od sedláka chleba namazanej a kořalku a bylo jim jedno, že mám třináct, dvanáct let. Musíš se napít, protože bys ho jinak urazila. Tak jenom tak malinko, ale musela jsem, ale nebylo to dobrý. Tak tenkrát dělali ty domácí samohonky, no to bylo hnusný, takový blé, nebylo to dobrý.

*Co Vás inspirovalo nebo popohnalo k psaní?*

No paní Hübschmannová. Ta, protože my jsme se strašně dlouho stýkaly a denně ve styku jsme byly. A tak já jsem jí vyprávěla všechno, jak to bylo. A ona: „Proč to nenapišeš?“. Říkám: „Ale já neumím tak romsky.“. Romsky jsem se učila až tady. Na Slovensku jsme nemluvili romsky, my jsme tam mluvili východně hutorácky. Spisovně slovensky jsme mluvili jenom ve škole. Teď ona: „Budeš chodit ke mně, já tě budu učit psát romsky, protože ono se to jinak řekne a jinak píše.“. Takže jsem tam musela párkrát k ní jít a ona mi ukazovala, jak se to píše. Tak nejprv jsem začínala malinký básničky, pak povídky do novin a pak už mě teda do toho navlekla. Řekla: „Už je to dobrý, už můžeš psát“. Tak jsem napsala tuhle a ještě jednu knihu s panem Olahem, ten už je taky nebožtík. To jsme to dali oba do jedný knížky dohromady, ale nevím, jestli vyšla, ale mám dojem, že vyšla na Slovensku.

*Ono vlastně dřív se v romštině nic nepsalo. Vy jste první generace, která začala něco psát?*

Ano, až po tý revoluci paní Hübschmannová do nás hučela. A ona se divně oblíkala, nosila dlouhé sukně, vlasy měla takhle zatočený. Takže ona nám vyprávěla, ona i dlouho na tom Slovensku žila. Ona už za komunistů tam chodila a všechno dávala dohromady a sepisovala.

Až po tý revoluci se s námi seznámila přes soubor. My jsme měli soubor Perumos a tam jsme byli přes dvacet let a jezdili jsme i do ciziny, všude. Viděla jsem moře ve Francii. Jestli víte, říká vám něco Kari (Sv. Sára v jihofrancouzském St. Marias- de- la -Mer.)? Socha, právě tý se říká Kari, to by měla být dcera Máří Magdaleny a tu oblíkaj do romskýho kroje a nosej jí do vody a z vody z moře ven.



Paní Horváthová s rodinou v souboru Perumos





Agnesa Horváthová v romském kroji

A právě každý rok v květnu pravidelně se všichni Romové tam scházejí, zpívají a hrajou, prostě nádhera. Taky jsme jednou byli v Turecku, v Ankaře, ale nejvíc jsme byli ve Francii. Tam jsme byli jako doma. Tam jsme jezdili nejčastěji. Tak ona nás učila psát romsky.

*To je úžasný, protože toho vyprávění ubývá.*

No ale nemůžete jen tak psát, protože vám to nikdo nevydá a na to prostředky vy nemáte a abyste chodila prosit sem, sem, sem, to právě ona mi s tímhle pomohla. Že ona prosadila, aby mi to vůbec vydali. Nakladatelství jako že to nejde na prodej, ty romské věci, jako moc o to zájem není.

Jedete do Francie, Belgie, Turecka a já nevím všechny státy, co jsme obešli. Tam vás berou samozřejmě. Jak je to možné? Vždyť je to vlastně součást tady toho regionu. Jak to byli dřív Němci, tak se někdy chovají Češi i Moraváci. Ještě pořád nás chtějí předělávat. A předělávají, pořád předělávají.

*To bude smutné, až budete jako my.*



To já právě říkám vnoučatům. Aspoň něco si nechte v srdci, že jste Romové. Za to se nestydíte. Sice nám říkají Cikáni, ale my se nejmenujeme Cikáni, my jsme Romové. V romštině ani nenajdete slovo Cikán. Anebo víte, jak nám poslední dobou říkají? Nepřízřusobiví...

S vědomím toho, že Romové dlouho žádný psaný projev neměli a všechna jejich národní paměť, pověsti, pohádky, písně se předávaly pouze ústně, z generace na generaci, udělaly jsme u nás ve škole malou anketu. Ptaly jsme se vrstevníků, zda zažili ty chvíle, kdy se „jenom“ vypráví. Třeba pohádky. Ukázalo se, že jsou mezi námi šťastlivci, kterým babičky, někdy i rodiče vyprávěli. Více ale bylo čtených pohádek a většina dotázaných sklouzla k příběhům ze zvukových a televizních aparátů. Kontakt mezi lidmi se vytrácí. Škoda.

Také jsme se ptaly na povědomí neromů o romské kultuře a paní Horváthové jsme některé odpovědi představily. Některým se zasmála, nad jinými se strhla diskuze a jiným dala za pravdu (někdy bohužel).

*„Hezky zpívají a k tomu tancují a jsou hezky free, rozevlátí a veselí“*

*Tady nám někdo píše, že Romům může být líto, že jsme je nepřijali a odsuzujeme je šeredným způsobem. A na druhou stranu, vnímáme jejich chování, jako obranu proti společnosti, kterou jsou stále vytlačováni.*

Jo. Je to tak.

*A tady je názor, že si o nás myslíte, že jsme namyšlení, že máme dojem, že jsme něco víc.*

No, i s tím jsem se setkala. A moje otázka je stále stejná. Proč se povyšovat? Nad kým? Prostě jsi jenom člověk, nic víc. Člověk a dál už nejsi nic. Podle mě. Ale to už záleží na rodičích. Na výchově. Jak rodiče říkají dětem: neber, že je to Čech, je to člověk, neber, že je to Rom, je to člověk. Tak bych to řekla. A v první řadě by měla být láska.

Ale je to i tou dobou, prostě je to jiné. Řeknu vám upřímně, já jsem měla hodně kamarádů a chodili k nám domů, jezdili jsme spolu na dovolené, na zábavy, do hospody, spolu jsme pracovali. Do parku jsem šla s dětma, prostě ty jsi ženská, já jsem ženská, já jsem Agnesa, ty seš Věra a bavíme se normálně, nebudem řešit barvu. Furt jsme měli o čem povídat. Dneska už to bohužel není. Dostala se tam ta zeď. V Německu spadla zeď, ale mezi námi narostla. Prostě je to jiné a nevím proč.

*Musíme se zeptat, protože jsme ze Žižkova, kdy jste na Žižkov přišla, proč jste odešla a jak se vám tam líbilo?*

No tak dlouhá léta jsme žili na Žižkově, to je jasné, že jsme Žižkováci. Když se zeptáte, odkud jsme, tak ze Žižkova. Tam se děti narodily. Tam všechno začínalo. Na Žižkov jsme přijeli v roce, to ještě manžel byl na vojně, tak v šedesátém šestým.



Svatební fotografie

Já pak šla za rodičema domů, protože jsem nechtěla být sama bez něho u tchýně. No a mezi tím, než se vrátil, tak tady v Čechách začala taková ta přidružená výroba. Máma, táta, brácha, já, mladší sestra jsme tam dělali a už jsme zůstali tady a neodjeli. Pak se manžel vrátil a v sedmdesátým prvním se mi narodil první kluk. Bylo mi 22. No a to už jsme založili rodinu a už jsme bydleli na Prokopáku. Pak jsme bydleli v Řehořce, Ondříčkově a Chvalova byla naposledy.

No a pak začala revoluce. A to už byl problém, protože my jsme se moc aktivovali, manžel i já. Dali jsme se do politiky. A to bylo špatně, protože pak už mi napadli kluka skýni, byl celej pořezanej. I televize byla tenkrát u nás. To už jsme se báli o děti. Říkám a dost! A odjeli jsme do Belgie. Ale stejně vás to táhne domů. I kdybyste tam byla já nevím jak dlouho, tak vás to stejně táhne domů. Dělejte co chcete, ale nejste doma. Vrátili jsme se v roce 2000. Na Žižkov jsme se vraceli, ale už jsme se tam nemohli uchytit na bydlení. Napsala jsem dopis, vždyť já tolik let republiku reprezentovala. A pak, teprve za tři roky nám dali byt tady. Putovali jsme, putovali, až jsme došli sem, na Černý most. Takže ta revoluce nám nic moc nepřinesla. Málem jsem přišla o kluka. Strach veliký byl.

*Když jste se vrátili, tak jste ještě působila v nějakém souboru, že?*

No dyť jo.

*A vedla jste ho dlouho?*

Dlouho, dlouho jsme ho vedli. Až potom, už ke konci, jak byl manžel nemocný, tak už to nešlo.

*A to byly jen romské děti?*

No, my jsme byli rodina. Sestry, Bratři s dětma. A ty děti rostly a vlastně s tím žily.

*A vaše básničky někde vyšly?*

Občas v nějakých časopisech. A jednu básničku chtěli dát do slabikáře.

*Vy jste říkala, že Romové, kteří vystudují a jsou úspěšní, že jsou vlastně pro romskou komunitu ztraceni.“*

Jsou ztraceni, protože oni se nemůžou, jestli chtějí dělat kariéru, nemůžou otáčet dolů. A jestli budeš brát tu komunitu s sebou, spadneš. To udělal pan Ščuka, a bohužel. To už známe. Máme doktory, máme učitele, ale nejsou s tou komunitou. Jako kdyby nebyli Romové. Musí se chovat, že není Rom, jinak ho ta majorita nepřijme.

*A je to chyba té majority, že vlastně ty lidi odtáhnou, že jim nedají prostor pro to, aby táhli své lidi, anebo je někdy i chyba třeba v té romské společnosti, že jako si řeknou „Už je jiný, my se ho trošku zřekneme“?*

Ne. My se jich nezříkáme, protože si vezměte ten Emil Ščuka, co on dokázal, on to byl advokát a ještě je, akorát že je nemocný. On tu advokátní poradnu dal na stranu. Říká „Dobře, já vás povedu“. Všichni táhli za jeden provaz, jenže nedopadlo to tak, jak jsme chtěli.

Nikdy to není tak, jak by to člověk chtěl. Ale já myslím, podle mého, Romové se z toho moc nedostanou. Nemají šanci. Protože jenom trochu se zvednete a jdete, a už vám to tak podají, že si řeknete: „Tak proč jsem to dělal, z jakého důvodu? Sem mě pustíš, ale tam už ne. Proč? Proč nesmím dál?“ U vás je to jiný. Třeba vy to tak necítíte. Já nevím, jak bych vám to vysvětlila. Jako teď, šla jsem na sociálku, poprvé, nevíte, jak to máte vyřizovat, jak to máte dělat. Přijdete tam a řeknete: „Potřebuju udělat to a to...“ a ona mi řekne „Ne, neznalost zákoníka vás neomlouvá“. Co si máte vybrat? Jste mimo a ona vám řekne tohle. Ono je to složitý. Když to je o lidech všechno.

Jiná řekne: „Helejte se, vidím, nejste studovaná, já vám poradím“

*Ono je to složité, protože kdokoliv z nás tam půjde, řekne: „To je, ale husa hloupá...“, ale když to řeknou vám, tak po všech zkušenostech a celkem oprávněně, už v tom vidíte ten podtext.*

*Jak jste to měla se školou. Těšila jste se tam? Chodila jste tam ráda?*

Do školy jsem chodila ráda. Bohužel vyučít jsem se nemohla a moc jsem chtěla na kadeřnici, protože mě to bavilo. Já se dodnes sama stříhám. A uměla jsem to. Tenkrát jsme nosily drdoly a ježišmarjá! Ale bohužel jsme na to neměli. A to se muselo jít, já nevím, osmnáct kilometrů a musela bych bydlet

na internátě. A neměla jsem ani takové oblečení, víš? Takže bohužel. A přišel za mámou a tátou, já chodila do druhý vesnice do školy, protože u nás tam byla jenom do čtvrté třídy a potom se muselo jít do jiný vesnice. A přišel ředitel za rodiči a říkal jim to. Bohužel. Nepochodil ani on. Prostě nebylo na to... Litovala jsem toho. Já se ráda učila. Co mi dneska jde je matematika, ruský jazyk, dějepis, dějiny mě hodně bavily, zeměpis, slovenština mi moc nešla. Tu jsem měla popletenou s češtinou. Ale zaplať pánbůh matika mi do dneska jde. To se hodí, ta mi jde. A rusky se domluvit, to jde i dneska. No jedničkářka jsem nebyla. Byly dvojky, trojky, čtyřky, to je jasný, protože jsem do školy moc nechodila.

*Kolik dětí máte?*

Mám čtyři, vychovala jsem pět. Vychovala jsem vnučku od tří let, dnes je jí dvaadvacet.



Paní Horváthová s nejstarším synem

*A vy jste měla sourozence?*

Jo. Mám, měla jsem. Bylo nás pět holek a jeden kluk. Byla jsem nejstarší a taky jsem všechno oddřela. Protože táta chtěl kluka. Takže místo kluka jsem byla já, tak jsem musela s tátou všechno dřít já. Máme jednoho brášku. Jedna sestra mi umřela, jedna bydlí tady, jedna je v Irsku a jedna je tady v Lounech někde. A brácha je tady taky. Bydlí v Praze. My už jsme starý.

*Stýkáte se?*

Jo. To s touhleťou nejmladší (ukáže na jednu paní v místnosti) skoro denně. Brácha přijde jednou za týden, chodí to práce. Takže v sobotu nebo neděli. A tamty dvě volají přes počítač.

*Mohu se zeptat na náboženství, jestli jste křesťané?*

Římskokatoličtí. My křtíme děti, když se narodí a když umře někdo z rodiny, musí tam být kněz, to se dodržuje. To i ty mladý dodržují. To je normální.

*A když jste byla malá, tak Vánoce asi vypadaly jinak.*

Vypadali jinak a taky jsme neměli, tak bohatý stoly jako teď. Na Slovensku se nosila sláma. Protože Ježíš se narodil na slámě. A my jsme museli čekat šest hodin, táta měl chleba, to se muselo přinést, chleba na stůl a sláma. A vinšovat. To znamená, že vinšování to je takový přání o Ježíšovi. Celý to bylo o Ježíšovi, jak se narodil a tak dále. Dal slámu a chleba na stůl a teprve potom mohla babička s mámou dávat. A co jsme měli. Brambory. Fazole. Houby. Na sucho se švestkami a podobně. Ale maso jsem tam neviděla.

*A máte vy speciální zvyky? Něco, co my tady neděláme?*

Já to dodržuju, protože ten zvyk se musí předávat se z generace na generaci. Takže to dodržuju, můj nebožtík manžel to dodržoval (pláč). Bylo to jiný, na stromečku žádný bonbony nebyly. Jablka, ořechy.



Manželé Horváthovi

*To jsme dali příliš citlivé téma, co?*

Nevadí.

*A pak jsme se chtěly zeptat na čarodějnictví., jestli jste na to narazila. Nějaký čtení z ruky a podobný věci.*

Dřív jsem to dělávala, karty, čtení z karet, ale bylo mi řečeno: „nesmíš“. To máte období, že můžete a pak dostanete jiný a nesmíš víc. Takže dřív jsem to dělávala, ale teď už ne. A to čarování, o tom jsem slyšela, ale nikdy neviděla.

*Bylo to i v povídkách, například O Velké Rámě.*

Ano. To vyprávěla hodně babička a byla kvůli tomu postižená, protože ji to tehdy udělali. Dali ji to do prahu. Měla to projít její máma, ale první vyšla ona. A stalo se jí to. Doktoři jí nijak nemohli pomoci. Nemohla chodit. Do konce života kulhala. Takže je to pravda. Nikdy to nedělejte, to je zlo, to je velký zlo.

A patří tohle k černé magii a k té víře a je to nějaké spojení s ďáblem a ještě něco k té bílé magii?

No bílá magie je o něčem jiném. Tohle to je zlo ten čert jak si říkala. Bílá magie je, když je někdo nemocný a někdo jiný mu tím umí poct. To je dobrý. Ale tamto, to je zlo, to je hřích.

V té povídce O veliké Rámě, tam to je. Vypadá to, že je to pro něco dobrého a ono ne.

Máte ještě nějaké otázky?

*Jestli jste se někdy setkala s něčím nadpřirozeným jako třeba ty čáry nebo třeba duchové a tak?*

Ano Romové věří na duchy. To je pravda. Jednou jsem se s tím setkala. Jeli jsme autobusem se souborem. Jeli jsme v noci a teď jsme nějak všichni usnuli. Já jsem sebou měla takový svetr fialovo-bílý měla jsem ho pod hlavou. A najednou jsem stála venku, za mnou lidi, ten svetr na sobě, držíme ten autobus a já křičím „stůj, stůj, stůj“ na manžela jsem křičela. On vyskočil všichni se probudili a já křičím „dělej, dělej, dělej, hele on tam není u toho volantu“- a my jsme vlastně bourali do zídky, ale nic se nestalo. Ale jak je možný, že já v tom snu jsem bránila všechny, a vlastně doopravdy řvala. No tak se vlastně dá říct, že vlastně duchové jsou. No vlastně jako že přišla předtucha a naštěstí se to nestalo. Hodně věříme na sny. Některý sny si umíme i vyložit.

*Já bych se ještě chtěla zeptat na bylinky. Vy se v nich nějak vyznáte?*

Mám sestru v cizině a nebýt babičky, která znala ty bylinky tak by jí odepsali. Babička jí z toho dostala a dneska jí bude 60 a žije. Ona jí furt koupala v bylinkách.

Jojo ona uměla s tím zacházet. Nebo když se dělali halušky, tak z vody, která zbyla, jí dělala koupel. No fakt dostala jí z toho. Ona od malička byla po doktorech. No my už jsme fakt mysleli, že nám odejde. A dneska- 3 syny má. No a pořád žije. No babička uměla všechno- košťata dělala, prodávala, ale číst, psát neuměla. Ale všechno uměla. Ona se modlila i hodinu. Já se taky modlím a trvá mi to třeba 5 minut. Odkud to znala? Museli si to předávat z generace na generaci.



Do kostela jsme museli povinně, to jsem vám zapomněla říct a farář nás učil. A dostávali jsme. No nebyla to špatná výchova. Taky se dělalo svatopřijímání. To jste měla bílé šaty a závoj. Kluci měli obleky jako na svatbě. No všechno jsme museli, na půlnoční a tak.

Já půlnoční nikdy nevydržím, ale chodím do kostela na Vánoce ráno a pak taky na Velikonoce.

Na Velikonoce to bylo taky hrozný - politý jsme byli. A on tekl kousek takovej potůček a tam jsme většinou všichni byli. A povinně všichni mokry- to se říkalo, že kdo nebyl politej, tak že se nevdá nebo nevyroste. Furt jsme utíkaly, ale kluci nás potom stejně chytili. A na Velikonoce, to jsem tady neviděla, se v těch košících nosilo první jídlo do kostela a nechávalo se pokřtít. Jinak jste nesměli jít. Nosil se tam koláč, vajíčka, šunka uzená a různý věci.

Taky jsme chodili hodně bosí, ale bylo nám líp. Nebo v zimě-ne jak vy teďkon. Každou chvíli jiná mikina nebo jiná bunda. Kdepak, vše se dědilo. Nic se nevyhazovalo. Ani jídlo. I teď nerada vyhazuju jídlo. Babička třeba furt nosila chleba v kapse. Vždycky vařím víc- pro pocestnýho. No jo, nikdy nevíš, kdo přijde.

*Jak byste si představovala vzkřísit vaší kulturu, dostat ji do povědomí? Máte nějaký nápad?*

Dříve jsem o tom hodně přemýšlela, mluvila v televizi, ale teď už jsem se vzdala a již tomu nevěřím. Tím víc to zkoušíte tím je to ještě horší.

Třeba ta romská hudba je tak krásná! A kdybyste rozuměli ještě slova.

*O čem je?*

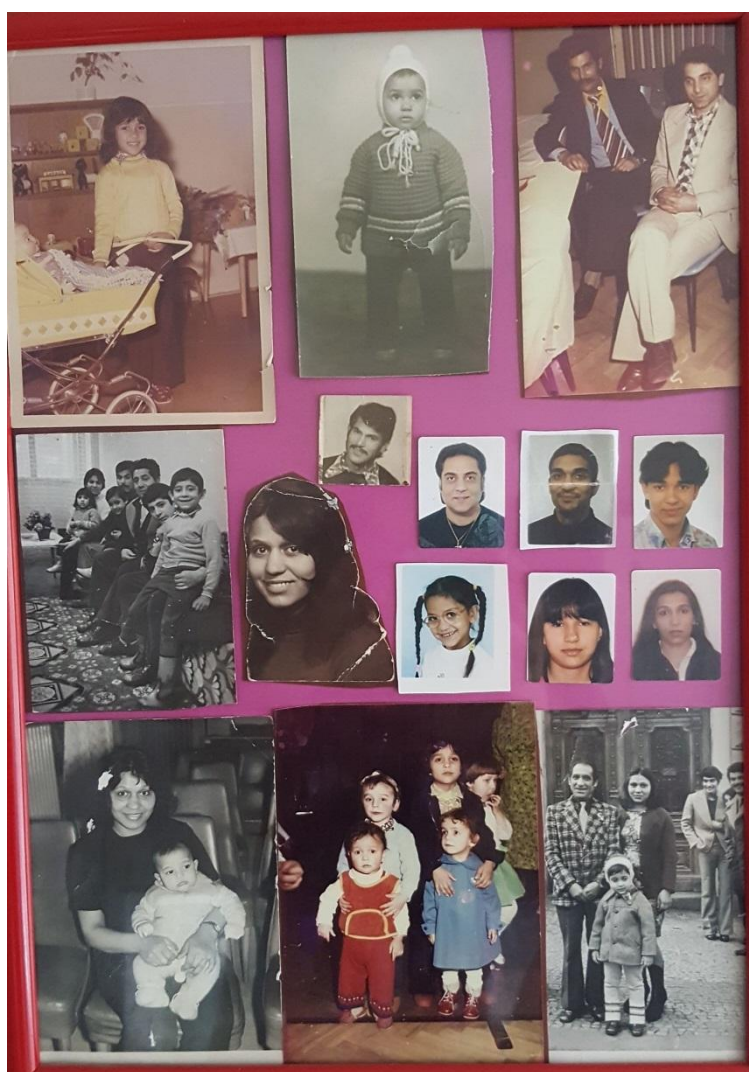
O všem. O životě. To jsou příběhy, co se stalo a to se vypráví písní. To jsou příběhy ze života. O lásce, o všem. Krásný to je.

*Myslíte si, že kdyby se stoprocentně potvrdil původ a historie Romů, tak by si našli svoje místo, o kterém vyprávíte ve své poslední povídce Nejsem odtud? Její hrdinové nevěděli, odkud pocházejí a necítili se nikde doma.*

Už domov nemáme, to je už přes 700 let. Jsme tady. Prostě říkáme, že to je náš domov.

A Romové jsou vlastně rozesteti po celém světě. Máme příbuzný po celé zeměkouli.

A my taky říkáme, že jsme děti Slunce. My si jdeme za Sluncem a jsme všude doma.



My to prostě bereme tak, že kde je naše rodina, tam je náš domov.



Bylo nám spolu dobře

Když odcházíme, je tma, lezavo, zima. Ale uvnitř je nám teplo.

Víme, že všechno je složité, příliš složité. Víme, že nic není černé ani bílé. Víme, že řešení neznáme. Ale víme, že důležití jsou konkrétní lidé, kteří přemýšlejí, nepodléhají demagogiím a hledají vlastní, pozitivní cesty k sobě. Lidé, kteří boří nesmyslné hranice.

Jak říká romské přísloví: „Ma depróda, savi hin manušes morči, aľe dikh, savo les hin jilo.“  
(Nehleď na to, jakou má člověk kůži, všímej si, jaké má srdce.)

Odnášíme si úctu k dobře žitému životu a úsměv tmavých andělských očí paní Agnesy Horváthové.



Je černočerná prosincová tma. A tam, na německo -českých hranicích, v sále plném čertovských andělů zní hromový potlesk po divadelním představení.

Potlesk, který pro tuto chvíli pokořil hranice.



Andělská slavnost na Kropachu



21 of 29

Andělská slavnost na Kropachu

Autorky práce:

Barbora Kulhová

Karolína Kuntová

Anna Löblová

Anna Matošková

Mariia Kolosvětová

žákyně 8.B, ZŠ Praha 3, náměstí Jiřího z Poděbrad 7,8

Pod vedením Zuzany Tvrdíkové a Mgr. Ivy Boleslavové

Prameny a odborné konzultace:

- Lucie Valenová, členka amatérského divadla Radar při DDM Praha 7

-Dům národnostních menšin Praha 2

V knihovně nám pomohla vyhledat povídky Agnesy Horváthové

paní ing. Eva Poddaná

-ROM Praha

Historické souvislosti nám ujasnil pan Ladislav Goral

-Vinohradská knihovna

-Agnesa Horváthová – Pal e bari Rama the aver paramisa

nakl. Signeta 2003

-Romský dějepis – Fortuna 2001